

REFORMA FEDERACIJE NA NAČELIMA UDRUŽENOG RADA (X KONGRES SKJ, USTAV IZ 1974. I ZUR)

IZ DOKUMENATA DRUGOG KONGRESA SAMOUPRAVLJAČA JUGOSLAVIJE

5—8 maja 1971.

Izgradnja dohodovnih odnosa i politike dohotka

Dohodak i dohodovni odnosi su se potvrdili kao nužni oblik ostvarivanja socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u uslovima robne privrede. U tim odnosima radnik u udruženom radu afirmiše se kao stvaralačka snaga i racionalni nosilac razvoja proizvodnih snaga i porasta svog i društvenog standarda.

Dohodovni odnosi, međutim, nisu još izgrađeni kao sinhronizovan i integralni sistem. Osnovne prepreke na tom putu su: otuđivanje dohotka od radnika i od organizacije udruženog rada, kao i izolovanost organizacija udruženog rada u ostvarivanju raspodjele. To vodi društvenom raslojavanju udruženog rada, osamostaljivanju nesamoupravnih upravljačkih struktura, neopravdanim granskim razlikama ličnih dohoda istih zanimanja, a koja ne proizlaze iz razlike u doprinosu u radu, neravnopravnim društveno-ekonomskim odnosima unutar udruženog rada, a na osnovu toga i među narodima i narodnostima.

Izgradnja dohodovnih odnosa neraskidivo je povezana sa uklanjanjem onih elemenata iz sistema sticanja i raspodjele dohotka kojima se otuđuje dohodak od radnika u udruženom radu i sa neprekidnim savlađivanjem svih nastojanja i pokušaja da se u bilo kom vidu i na bilo koji način ostvari otuđivanje dohotka.

1. Osnov i materijalni okvir u kome se ostvaruju ekonomski odnosi u udruženom radu su rezultati toga rada izraženi u dohotku, koji se ostvaruje na tržištu.

Dohodak predstavlja osnovni ekonomski motiv rada radnih ljudi u udruženom radu. Dohodak je društven, društveno neotuđiv od radnika i od samoupravne organizacije udruženog rada. Sa dohotkom radnici raspoložu u svom ličnom i društvenom interesu. Na tim osnovama radnik stupa u sve odnose u društvenoj reprodukciji, i time obezbjeđuje da rad bude slobodan i da radnik utiče na uslove svoga rada.

U sistemu dohodovnih odnosa raspodjela prema radu ostvaruje se na taj način što se ostvareni rezultati rada na tržištu raspodjeljuju na osnovu doprinosa u tekućem i minulom radu. Putem samoupravnih i društvenih dogovora donose se kriteriji i mjerila na osnovu kojih se utvrđuje radni doprinos . . .

2. Organizacije udruženog rada koje ne ostvaruju dogovorene nivoe ličnih dohoda i akumulacije smatraju se poslovno neuspješnim pa u tom slučaju nastaje obaveza za organizacije udruženog rada i društveno-političke zajednice da preduzimaju odgovarajuće mjere.

3. Učešće radnika u dohotku osnovne organizacije udruženog rada utvrđuje se na osnovu svih aktivnosti koje proizlaze iz njegovog samoupravnog položaja: radnog doprinosa u tekućem radu, doprinosa u upravljačko-poslovnim aktivnostima, doprinosa u stvaranju materijalne osnove udruženog rada i njegovoj proširenoj reprodukciji.

Kriteriji i mjerila za utvrđivanje doprinosa radnika u radu, utvrđuju se u osnovnoj organizaciji udruženog rada i u okviru integralnih cjelina udruženog rada dogovorno, na osnovu samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora . . .

4. Lično pravo radnika je da na osnovu svoga rada u udruženom radu ostvaruje nivo ličnog dohotka kao i ostala prava kojima se obezbjeđuje materijalna i socijalna sigurnost radnika i njegove porodice. Nivo dohotka i obim ostalih prava utvrđuje se saglasno samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima.

Izdvajanje dogovorenih nivoa ličnih dohodaka iz ostvarenog dohotka organizacije udruženog rada ima prednost u odnosu na izdvajanja doprinosa za potrebe društveno-političkih zajednica.

Ako dohodak organizacije udruženog rada nije dovoljan za isplatu dogovorenih nivoa ličnih dohodaka, pod uslovima utvrđenim samoupravnim odnosno društvenim dogovorom, isplata će se vršiti iz rezervnih fondova čiji se izvori dogovorno utvrđuju . . .

5. U politici raspodjele dohotka polazi se od načela da organizacije, koje ostvaruju veći dohodak, izdvajaju relativno više za fondove uz istovremeni porast ličnih dohodaka, ali sporiji od porasta fondova. Razlike u ostvarenom poslovnom uspjehu između organizacija udruženog rada treba da se više odražavaju na sredstva izdvojena za fondove, a manje na lične dohotke. Za isti društveno priznati rad treba osigurati približno isti životni standard radnika. . .

6. Osnovne organizacije udruženog rada stupaju u međusobne ekonomske odnose na bazi udruživanja činioca privređivanja i tako stvaraju samoupravne organizacije, složene tehnološke i poslovne sisteme.

Učešće pojedinih organizacija udruženog rada u dohotku, koji je ostvaren kao rezultat udruživanja rada i sredstava, zavisi od njenog učešća u udruženom proizvodnom potencijalu, u vidu živog i minulog rada i solidarne materijalne odgovornosti za poslovni rizik. Dohodak ostvaren na ovaj način čini integralni dio dohotka osnovne organizacije udruženog rada. Isključuje se mogućnost da postoji dohodak koji ne pripada osnovnoj organizaciji udruženog rada . . .

Samoupravno sporazumijevanje i društveno dogovaranje kao osnova samoupravnog odlučivanja

... 3. Da bi udruženi proizvođači, putem samoupravljanja, ovladali procesom društvene reprodukcije i ostvarili samoupravnu kontrolu nad sveukupnošću društvenih kretanja, da bi obezbjedili racionalno i efikasno povezivanje mnogovrsnih radova, nužno je da se samoupravljanje konstituiše u sveobuhvatan i integralan sistem društva, tj. da obuhvati i poveže sve dijelove i interese društva od osnovnih radno-funkcionalnih i teritorijalnih, do globalnih zajednica.

4. Smanjivanjem uloge države u regulisanju odnosa reprodukcije nastala je potreba za samoupravnim povezivanjem i koordinacijom mnogovrsnih društvenih radova i za usklađivanjem protivrivičnosti i različitosti interesa. Udruženi proizvođači treba da izgrade suštinski

nov, samoupravljanju odgovarajući, način odlučivanja, svestranog i racionalnog povezivanja društvenih procesa i interesa. Time se prevazilaze oblici državno-svojinskog monopola i njihove dominacije nad radom i rezultatima udruženog rada.

5. Dosadašnja iskustva ukazuju da suština samoupravnog sporazumevanja i društvenog dogovaranja proizlazi iz prirode i suštine samoupravnih odnosa u udruženom radu i političkom sistemu u cjelini.

6. Osnovu samoupravnog sporazumijevanja i društvenog dogovaranja predstavljaju tekući i dugoročni interesi udruženih proizvođača kao članova organizacije udruženog rada, interesne i teritorijalne zajednice, političkih i društvenih organizacija, udruženja i drugih samoupravnih asocijacija.

7. Kroz samoupravno sporazumijevanje i društveno dogovaranje udruženi proizvođači neposredno, organizovano, svjesno, slobodno i racionalno odlučuju o povezivanju i usklađivanju procesa društvene reprodukcije drugih odnosa i interesa.

8. Samoupravno sporazumijevanje i društveno dogovaranje kao vid samoupravnog odlučivanja treba da obuhvati sve oblasti reprodukcije i društvenog rada, a time i sprečava djelovanje stihije. To znači da dogovaranje treba da postane bitna pretpostavka društvenog planiranja i konstitutivni elemenat samoupravnog privrednog i političkog sistema.

9. Subjekti samoupravnog sporazumijevanja i društvenog dogovaranja su radni ljudi udruženi u osnovne organizacije i asocijacije udruženog rada privrednih i društvenih djelatnosti, u interesne, društveno-političke zajednice, društveno-političke organizacije, udruženja i druge samoupravne asocijacije. To pravo radnih ljudi se obezbjeđuje Ustavom.

U skladu sa Ustavom, zakonom se određuju sadržina i postupak dogovaranja i razrađuju opštim aktima organizacija udruženog rada.

10. Predstavljajući vid oživotvorenja samoupravnosti odlučivanja, samoupravno sporazumijevanje i društveno dogovaranje isključuje uspostavljanje bilo kakvog političkog, ekonomskog i nacionalnog monopola i dominacije. . .

Društvenim dogovaranjem treba razrješavati i protivurječnosti, odnosno usklađivati interese u onim oblastima privređivanja u kojima ne može u punoj mjeri da djeluje tržišni mehanizam. . .

15. Društveno-političke zajednice kao nosioci vlasti ne mogu svojim mjerama, oporezivanjem i drugim oblicima materijalnog opterećivanja organizacija udruženog rada dovoditi u pitanje mogućnost ostvarivanja samoupravnog sporazuma ukoliko se tim sporazumima ne povređuju socijalistički samoupravni odnosi i trajni interesi udruženog rada i društva.

16. Samoupravni sporazum i društveni dogovor omogućavaju Jugoslaviji kao višenacionalnoj socijalističkoj zajednici izražavanje, usklađivanje i ostvarivanje izvesnih interesa naroda i narodnosti i obezbjeđuju stabilnost ekonomskog i socijalnog položaja radnih ljudi u privređivanju i raspologanju dohotkom na jedinstvenom tržištu. . .¹

Drugi kongres samoupravljača Jugoslavije, Sarajevo, 1971, 237—241.

¹ Drugi kongres samoupravljača u Sarajevu kasnije je označen kao „završetak relativnih stagnacija samoupravljanja”. Kongres je manifestaciono izrazio uverenje da se problemi u društvu mogu uspešno rešavati jedino daljim i doslednim razvijanjem samoupravljanja, ostvarivanjem odlučujuće uloge radničke

Junu 1973.

... Ustavom SFRJ iz 1963. godine, a osobito privrednom reformom z 1965. godine, počinje slijedeća etapa u kojoj je težište borbe za proširivanje samoupravljanja na cjelokupnu društvenu reprodukciju i društvo u cjelini. Prije svega pristupilo se deetatizaciji i decentralizaciji društvenih investicijskih i drugih fondova i prenošenju upravljanja sredstvima tih fondova na radne organizacije. Međutim, unatoč određenim rezultatima, došlo je do snažnih otpora reformskoj orijentaciji, pa i do napuštanja pojedinih bitnih ciljeva i zadataka te reforme.

Umjesto savezne države, koja je postupno prestajala biti glavni činilac u odlučivanju o akumulaciji, kao činilac društvenog razvitka pojavljuju se sada druge organizacije i drugi nosioci. Višak rada (a i upravljanje društvenim sredstvima u različitim oblicima) teče drugim kanalima. Osamostaljenje privrednih preduzeća, bankarskog i kreditnog sistema i njegovo postupno pretvaranje u najmoćniju silu društva, osamostaljenje uslužnih funkcija i društvenih službi, čine sve ove činioce relativno neovisnim jedne od drugih, naročito u odlukama o svom vlastitom razvoju. U takvim uvjetima rađa se i jača tehnokratsko-birokratski sloj. Taj sloj vezan uz određene političke i društvene faktore, postavlja radničkoj klasi i proizvođačima samo zahtjeve, nastoji svoje potrebe osamostaliti i povećati jedan dio viška rada, ne vodi brigu o jovećanju proizvodnje i produktivnosti, a zainteresiran je za relativno određenu ulogu proizvođača itd. Disproporcije su rasle (točnije, rastao e taj dio viška), a tehnokratsko-birokratski sloj se povezivao s nekim organima Saveza komunista i s organima vlasti (osobito u komuni i u republici). Rađala se i tendencija da se i Savez komunista potčini i nretvori iz organizacije radničke klase u instrument tog sloja.

Ako bi tehnokratsko-monopolistički odnosi i tendencije prerasli u iominantno svojstvo proizvodnih odnosa, oni bi ne samo sve više spu:avali razvoj samoupravljanja i ograničavali samoupravna prava radnih judi u udruženom radu, već bi potkopavali cjelokupan sistem socijalističkog samoupravljanja, te sistem društvenog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju.

Naše društvo se sukobilo sa svojevrsnom opasnošću srašćivanja tehnokratsko-upravljačkog monopola u privredi i aparata državne vlasti, s tim što su, za razliku od poslijeratnog razdoblja, sada glavnu ilogu preuzeli nosioci tehnokratsko-upravljačkih monopola u privredi.

Otuđivanje i prelijevanje dohotka, odnosno značajnog dijela viška ada i akumulacije iz proizvodnje u prometnu sferu (trgovine, banke, ruštveni fondovi i dr.), formiranje odgovarajućih centara ekonomske finansijske moći izvan sfere proizvodnje i nad proizvodnjom, zajedno ; još uvijek visokim stupnjem državnog posredovanja u društvenoj -eprodukciji — velikom odvojenošću između pojedinih sfera društvenog -ada — vodilo je degradaciji odnosa u proizvodnji i osiromašenju proizvođnih organizacija. Time je poduzeće svedeno na razinu proste repro-

dase na sve tokove ekonomskog, društvenog i političkog života, produblivanjem •avnopravnosti i jedinstva svih naroda i narodnosti Jugoslavije (naziv koji je zannenio dotadašnji — nacionalne manjine). Kongres se specijalno založio za ostvarenje tzv. radničkih amandmana.

dukcije, dok je radnička klasa, odnosno zaposleni u proizvodnji, svedena na prostu reprodukciju radne snage, u kojoj su, u osnovi, i dalje zadržani ostaci najamnih odnosa i mentaliteta.

U takvim uvjetima javljale su se **grupno**-vlasničke tendencije, težnje i pojave privatizacije društvenog vlasništva, pokušaji tehno-birokratskih i drugih antisamoupravnih snaga da se promijeni karakter društvenog vlasništva i bit socijalističkog samoupravljanja. Sve je to dovodilo do usporavanja razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa, ali u isto vrijeme i do pojačanih napora radničke klase i komunista da se takve nepovoljne tendencije zaustave i otklone.

... Samoupravljanje se nužno moralo sukobiti s etatiističkim odnosima, odnosno praksom važne administrativne centralizacije i preraspodjele sredstava društvene reprodukcije na razini federacije, a, također, sukobilo se s istim karakteristikama državnog odlučivanja i na razini republika, pokrajina i komuna. Pri tome su se, uporedo s težnjama i borbom za samoupravljanje, stalno javljale tendencije za obnavljanje centralizma, odnosno vraćanje na staro.

Samoupravljanje se, također, sukobilo s tehnokratskim konceptom društveno-ekonomskih odnosa, njegovom praksom i ideologijom. Tehnokratizam ne samo što se pokazao nesposobnim da rješava vitalna pitanja razvoja društva, već je kočio njihovo rješavanje. Tehnokratizam i birokratizam su jedan od osnovnih uzroka inflacije i nestabilnosti, koje se povećavaju i produbljavaju ako se takvi odnosi dulje zadržavaju. Razvoj samoupravljanja i potiskivanja tehnokratskih i birokratskih odnosa stvara osnovicu za trajnije rješavanje problema ekonomske stabilizacije.

Samoupravljanje je neminovno stavljalo na dnevni red sva velika društvena, ekonomska, politička i idejna pitanja od bitnog interesa za razvoj socijalizma . . .

Samoupravljanje je snažno potaklo kritičku svijest prema naslijeđenim društvenim odnosima. Ono se pokazuje kao značajan činilac razvoja društvenog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, povezivanja i integrisanja do juče razdvojenih sfera ljudskog rada, razvoja društvene i znanstvene misli i socijalističke prakse.

Samoupravljanje je vršilo i vrši pritisak na organizacije Saveza komunista da u većoj mjeri djeluju kao avangarda radničke klase, da svoju ulogu u izgradnji samoupravnog socijalizma ispunjavaju kao instrument radničke klase.

Ono je nametnulo potrebu razvoja političkog sistema u kome će radnička klasa biti izravnije osnovna motorna snaga. Naime, razvoj političkog sistema nije odgovarao daljem razvoju samoupravljanja, odnosno nije u dovoljnoj mjeri osiguravao razvoj samoupravnih socijalističkih produkcijskih odnosa i poticao procese u tom pravcu. iUstavne promjene otvaraju perspektivu takvog razvoja političkog sistema, tj. radnici su nosioci i ostvaruju funkciju vlasti i funkciju upravljanja društvenim poslovima.

Dvadeset prvom sjednicom Predsjedništva SKJ, Drugom konferencijom SKJ, a naročito Pismom predsjednika SKJ i Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ, razotkrivena je suština otpora, kolebanja i nedosljednosti, koji su sprečavali da se ostvaruju osnovni zadaci sadašnje bitke za samoupravljanje i Savez komunista se mobilizirao za akciju.

Ta su zbivanja pokazala da u društvu postoje jake socijalističke snage koje je dosadašnji društveni razvoj akumulirao, i da je radnička

klasa, sa Savezom komunista na čelu i s ostalim socijalističkim snagama našeg društva, sposobna da sagleda bit sadašnjih problema u društvu i da ih rješava. Postalo je jasno da se samoupravni socijalistički produkcijski odnosi mogu razvijati jedino uz svjesnu akciju organiziranih socijalističkih snaga društva i vodeću ulogu Saveza komunista kao idejno-politički jedinstvene i akcione sposobne organizacije radničke klase.

Jačanje jedinstva i akcione sposobnosti Saveza komunista i ostalih socijalističkih snaga društva, odlučno raščišćavanje sa snagama koje se s antisamoupravnih i antisocijalističkih pozicija suprotstavljaju razvoju samoupravljanja, stvorilo je uvjete da se intenzivnije pristupi provođenju usvojenih amandmana i uspješno obave golemi zadaci u drugoj fazi ustavnih promjena. Sada predstoji usvajanje novog teksta Ustava i bitka da se njegov sadržaj oživotvori.

Prevaga u društvu ideja i snaga za dalje prodore samoupravljanja, za dominantnu ulogu radničke klase, za vodeću ulogu Saveza komunista stvara uvjete za:

— dalje promjene odnosa u društvu, promjene u raspolaganju dohotkom, sredstvima društvene akumulacije, odnosno viškom rada u korist samoupravno udruženog rada, a prije svega proizvođača, za njihov odlučujući utjecaj na sve ekonomske, društvene, socijalne i političke tokove;

— ekonomsku i društvenu stabilizaciju — na trajnijim osnovama;
— prevladavanje društveno neprihvatljivih socijalnih razlika i realiziranje socijalne politike samoupravnog društva.

Ostvarivanje zadataka sadašnje etape razvoja samoupravljanja počinje i dalji preobražaj Saveza komunista, Sindikata i svih ostalih organiziranih socijalističkih snaga.

Platforma za pripremu stavova i odluka Desetog kongresa SKJ,
Beograd, 1973, 37—46.

BORBA ZA DALJI RAZVOJ SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVLJANJA U NAŠOJ ZEMLJI I ULOGA SKJ, X KONGRES, 1974.

USTAVNE PROMENE U DRUŠTVENO-POLITIČKOM SISTEMU

Novim Ustavom izvršene su radikalne promjene u političkom sistemu. Smisao tih promjena je da se obezbijedi vladajući položaj radničke klase i radnih ljudi uopšte u vršenju funkcija vlasti i upravljanju drugim društvenim poslovima, kao i da se dalje razvijaju odnosi između naroda i narodnosti na osnovama ravnopravnosti i solidarnosti, i odgovornosti svake republike i autonomne pokrajine za vlastiti zajednički razvoj. Samoupravljanje time postaje cjelovit sistem društveno-ekonomskih političkih odnosa. Socijalistička samoupravna demokratija se afirmiše kao specifičan oblik diktature proletarijata. U ovome je izražen kontinuitet našeg socijalističkog revolucionarnog razvoja koji je počeo sa prvim narodnooslobodilačkim odborima 1941. godine kao demokratskim samoupravnim oblicima nove narodne vlasti.

Najkrupniju promjenu u političkom sistemu predstavlja, prije svega, uvođenje delegatskog principa u sve oblasti društvenog odlučivanja. To je novi oblik neposrednog učešća radničke klase i radnih ljudi

u upravljanju društvenim poslovima — novi oblik političkog sistema radničke klase. Skupštinski sistem vlasti dobija najširu samoupravnu osnovu. Odlučno se raskida sa svim ostacima takozvane predstavničke demokratije koja odgovara građanskoj klasi, pored ostalog, i zato jer njome prikriva i zamagljuje klasni karakter svoje vlasti, svoje države.

Osnova delegatskog sistema jeste radni čovjek, proizvođač i građanin, samoupravno organizovan u organizacijama udruženog rada i drugim oblicima samoupravnog organizovanja radnih ljudi, u mjesnim i drugim samoupravnim zajednicama i društveno-političkim organizacijama. U njima radni ljudi, na samoupravnoj osnovi, uspostavljaju međusobne odnose u proizvodnji i raspodjeli, zadovoljavaju pojedinačne i zajedničke potrebe, izgrađuju zajedničke stavove o pitanjima socijalističkog razvitka na bazi svojih neposrednih i dugoročnih interesa. Formiranje delegacija u osnovnim samoupravnim zajednicama obezbjeđuje da delegacije odnosno delegati stvarno izražavaju životne interese sredine u kojoj rade i žive. U tome je duboko demokratski karakter ovoga sistema.

Na posljednjim izborima u delegacije je izabrano oko 700 hiljada radnih ljudi i građana. Približno svaki dvanaesti birač je član neke od delegacija ili drugih organa samoupravljanja ...

Razumije se, nikakav sistem, ma kako dobro zamišljen, sam po sebi ne može uspješno djelovati ako ga ljudi svjesno ne sprovode u život. Razvijanje velike stvaralačke snage radnih ljudi u uslovima delegatskog sistema u prvom redu će zavisiti od angažovanja subjektivnih snaga...

Kroz delegatski sistem, naročito dok je još nedovoljno razvijen, mogu se ispoljiti i razne partikularističke, lokalističke i slične egoističke tendencije, koje su isto tako štetne za socijalistički razvoj kao i birokratsko-administrativno nametanje zajedničkog interesa, štaviše, ne mogu se isključiti ni pokušaji zloupotrebe delegatskog sistema od strane antisocijalističkih, birokratsko-tehnokratskih i anarholiberalističkih snaga, demagoškim korišćenjem pojedinačnih interesa radnih ljudi u pojedinim samoupravnim organizacijama i zajednicama.

Nema sumnje da će aktivno djelovanje članova delegacija i delegata u upravljanju i odlučivanju — i njihova stalna povezanost sa njihovom samoupravnom bazom — sve više jačati i svijest o uzajamnoj uslovljenosti ličnih i zajedničkih interesa, o potrebi usklađivanja pojedinačnih interesa sa perspektivom društvenog razvoja u cjelini. To će uticati na dalje razvijanje solidarnosti, na socijalistički moral i uopšte na svijest radnih ljudi.

U razvijanju novih samoupravnih institucionalnih oblika, neophodno je takođe stalno imati pred očima da je čovjek smisao i svrha revolucionarne borbe radničke klase ...

Sve to ukazuje na potrebu da se organizovane socijalističke snage najaktivnije i sa punom odgovornošću založe za dosljedniju primjenu novog Ustava. To će biti od osobitog značaja za efikasan rad delegacija i delegata, kako u samoupravnim zajednicama koje su ih izabrale, tako i u skupštinama i organima samoupravljanja u kojima djeluju. Tom svojom aktivnošću organizovane socijalističke snage će podsticati stvaralaštvo i razvijati odgovornost radnih ljudi, Uloga društveno-političkih organizacija ne iscrpljuje se u osnovnim samoupravnim organizacijama, odnosno njihovim delegacijama. Društveno-političke organizacije će i neposredno preko svojih delegata u društveno-političkim vijećima skup-

tina doprinositi cjelovitijem sagledavanju pojedinih pitanja i savlađiva-
lju tendencija jednostranosti i stihijnosti, u skupštinskim vijećima one
:e doprinositi da skupštinske odluke budu u skladu sa perspektivama
azvoja našeg društva i vizijom stvaranja besklasnog društva. Ovakav
položaj i uloga društveno-političkih organizacija u skupštinama znači
preuzimanje neposredne i javne odgovornosti za odluke koje će skup-
štine donositi. . .

Novim Ustavom samoupravno sporazumijevanje i društveno dogo-
varanje postaju jedan od osnovnih oblika uređivanja međusobnih odno-
;a radnika u udruženom radu i radnih ljudi u drugim oblastima dru-
stvenog života. Takvim sporazumima i dogovorima neposredno se us-
;klađuju interesi radnih ljudi, njihovih samoupravnih organizacija i
lruštveno-političkih zajednica. Na taj način će se rješavati veliki broj
pitanja što je do sada činila država. Razumije se, to ne znači da država
postaje suvišna. Naprotiv, država je našem društvu i dalje neophodna,
to ne samo radi zaštite društvenog pokreta i odbrane nezavisnosti i
ntegriteta naše socijalističke zajednice. Ona je neophodna i radi zaštite
amoupravnih prava radnih ljudi i društvene svojine, kao i zbog svoje
oš uvijek značajne uloge u usklađivanju i obezbjeđivanju planskog
ismjeravanja materijalnih, ekonomskih i socijalnih tokova u društvu
iom životu. Dok postoji klasa, postojaće i država kao oružje u rukama
dase za ostvarenje njenog historijskog zadatka. Mogu se mijenjati
)plici političkog organizovanja, ali država mora ostati instrumenat u
ukama radničke klase kako u borbi protiv pokušaja da se točak histo-
ije okrene natrag, tako i radi obezbeđenja daljeg uspešnog razvija-
lja socijalističkih društvenih odnosa.

Takvu svoju ulogu država može još uspješnije da ostvaruje u us-
ovima delegatskog sistema. Naime, novi skupštinski sistem znači ko-
ak dalje u područjstvu vlasti. Taj sistem i samo vršenje vlasti
ini funkcijom samoupravljanja. iU stvari, to je put odumiranja onih
unkcija države koje ona na datom stepenu društvenog razvoja više ne
reba da vrši.

Za funkciju države, kakva je još neophodna našem društvu, novi
Jstav daje odgovarajuće instrumente. Na primjer, skupštine društveno-
političkih zajednica, planiranjem i privrednom politikom, na osnovama
;amoupravnog sporazumijevanja i dogovaranja, usmjeravaće ekonomski
društveni razvoj. Kad se radi o većim poremećajima u privredi, ili kad
o zahtijevaju i druge vanredne potrebe zemlje, državni organi prema
Jstavu, moći će da preduzimaju odgovarajuće mjere. Razumije se, takve
njere moraju biti u skladu sa društveno-ekonomskim položajem rad-
og čovjeka kakav je utvrđen Ustavom . . .

Historijski značaj ima uspostavljanje novih odnosa u federaciji,
oji znače dalje razvijanje i obogaćivanje ravnopravnosti među narodi-
ma i narodnostima, odnosno republikama i pokrajinama. To je i osnova
a dalje jačanje bratstva i jedinstva, socijalističke solidarnosti, za dalje
ičvrščivanje naše višenacionalne zajednice. Novi karakter federacije, ka-
o je izražen najprije u amandmanima, a zatim u novom Ustavu, poka-
uje dosljednost Saveza komunista i svih socijalističkih snaga da i od-
iose među narodima i narodnostima razvijaju na osnovama na kojima
e izgrađuje cjelokupni društveni sistem . . .

Promjene na liniji jačanja samoupravljanja, nacionalističke snage
u doživjele kao gubitak svojih pozicija. Zbog toga su išle direktno na

zaoštravanje međunacionalnih odnosa sa ciljem da tokove društvenog razvoja skrenu na puteve buržoaskog nacionalizma i birokratskog centralizma. Protiv ovih tendencija i snaga koje su počele da potkopavaju jedinstvo i temelje naše zajednice Savez komunista je morao povesti beskompromisnu borbu.

Na 21 sjednici Predsjedništva SKJ ovim snagama je zadat odlučujući udarac. No, pogriješili bismo ako bismo smatrali da je bitka protiv nacionalizma završena. Klasni neprijatelj, iako se pritajio, i dalje pokušava da ometa naš socijalistički samoupravni razvitak. A nacionalizam je bio i ostao glavno uporište antisocijalističkog djelovanja, zastava pod kojom se okupljaju sve antisamoupravne i reakcionarne snage. Zato se moramo stalno i energično boriti protiv svih društvenih i idejnih izvora nacionalizma.

Ti izvori se nalaze u ideologiji i političkim ciljevima ostataka klasnog neprijatelja i drugih reakcionarnih i antisocijalističkih snaga. Nalaze se u shvatanjima jednog malograđanskog sloja našeg društva, koji, uzmičući pred teškoćama socijalističkog razvoja, rješenje za svoje probleme traži u buržoaskom nacionalizmu. Najzad, izvori nacionalizma su i u nekim negativnim pojama u razvoju društveno-ekonomskih odnosa i stvaranju birokratsko-tehnokratskih grupa čije se nastajanje i društvena moć zasnivaju na raspolaganju otuđenim sredstvima društvene akumulacije . . .

Polazeći sa tih idejnih osnova mi smo, najprije amandmanima, a zatim novim Ustavom, izgradili federativni sistem, jedinstven u svijetu po svojoj principijelnoj dosljednosti. Ravnopravnost i solidarnost među narodima i narodnostima zasnovani su na socijalističkim samoupravnim produkcionim odnosima. Činjenica da radnik u udruženom radu raspolaze sredstvima i rezultatima svoga rada omogućava svakom narodu i narodnosti da slobodno raspolaze ostvarenim viškom rada, odnosno da odlučuje o uslovima svoga ekonomskog, kulturnog i uopšte društvenog razvitka. Na toj osnovi dosljedno je sprovedeno načelo da republike i pokrajine imaju pravo i odgovornost da — u skladu sa jedinstvenim društveno-ekonomskim sistemom, jedinstvenim osnovama političkog sistema i zajedničkim interesima koje su utvrdili Ustavom SFPJ — samostalno uređuju svoje unutrašnje odnose, kao i da ravnopravno odlučuju o zajedničkim poslovima u federaciji.

Time se otklanja i lažna dilema koju su ubacili nacionalisti o prioritetu nacionalnog nad klasnim interesom i o podvajanju ta dva interesa. U socijalističkim samoupravnim odnosima interesi radničke klase, koja se izborila za položaj vladajuće klase u naciji, postaju interesi nacije, a interesi nacije postaju interesi klase. Upravo zbog toga odnosi između nacija kod nas uspostavljaju se na principima samoupravljanja, na kojima se uspostavljaju i odnosi unutar same radničke klase . . .

OPŠTENARODNA ODBRANA

U proteklom periodu posvetili smo i punu pažnju izgradnji sistema opštenarodne odbrane koji je neposredno utkan u sve ćelije našeg radnog čoveka, a Jugoslavija neosvojivi bastion za svakog agresora. Opštenarodnu odbranu moramo i dalje jačati i usavršavati, jer su ratovi i upotreba sile u savremenom svijetu realnost sa kojom se mora računati. Nema ni jednog područja u svijetu za koje se sa sigurnošću može reći da je van opasnosti od ratnih sukoba. Doduše, Evropa je takvo pod-

ručje u kome je najneizvjesnije povesti rat, makar on bio i ograničenog karaktera, ali mi ne smijemo isključiti ni tu mogućnost.

Jugoslavija u vojnom pogledu zauzima značajan geostrategijski prostor. Preko naše zemlje vode važni strategijski pravci, iz Evrope prema Bliskom istoku, Mediteranu i severnoj Africi i obrnuto. Naša pomorska pozicija je veoma značajna i sve što bi se moglo dogoditi na Sredozemlju neposredno bi se ticalo i nas. Zbog svega toga su u ovom dijelu svijeta stalno prisutni interesi imperijalističkih i reakcionarnih snaga, što predstavlja i izvor aspiracija prema našoj teritoriji.

Uostalom, u cijelom poslijeratnom periodu naša je zemlja bila izložena direktnim pritiscima imperijalističkih, hegemonističkih, iredentističkih i drugih reakcionarnih snaga. Njihov cilj je da se onemogući naša nezavisna spoljna politika i naš samoupravni socijalistički razvitak.

Međutim, rezultati našeg socijalističkog razvitka, nezavisna međunarodna pozicija, politika nesvrstavanja i izgrađen sistem opštenarodne odbrane, onemogućavaju manipulisanje Jugoslavijom, njenom teritorijom i slobodom naših naroda. Naša opštenarodna odbrana je garancija da će i ubuduće biti osujećene razne političke kombinatorске, strategijske i teritorijalne pretenzije prema našoj zemlji.

Računajući sa mogućnošću izbivanja ratnog sukoba kao objektivnom realnošću našeg vremena, mi moramo imati u vidu, prvo, da se u posljednje vrijeme težište svjetske konfrontacije ispoljilo na Bliskom istoku i Sredozemlju i drugo, da su svi ratovi poslije drugog svjetskog rata bili vođeni tamo gdje su agresori iščekivali najmanji otpor i računali na brz uspjeh. Po pravilu, agresije nisu preduzimane na one zemlje i narode gdje je očekivan jak otpor i gdje je ishod rata za agresora bio neizvjestan . . .

Naši narodi ne žele rat, ali mi nismo defetistički pacifisti. Mi ne živimo van prostora i vremena, već u surovoj realnosti današnjeg svijeta. Naša nastojanja i cjelokupna aktivnost na međunarodnom i unutrašnjem planu usmjerena je protiv politike sile i rata. Mi moramo biti spremni da svakog odvratimo od agresije, da spremni dočekamo rat, ako do njega dođe. Zato naš sistem opštenarodne odbrane i ima dvostruku ulogu: odvratanje od agresije i vođenje opštenarodnog odbrambenog rata ako nam bude nametnut. Prema tome, naša opštenarodna odbrana je instrument mira . . .

Dosadašnja izgradnja sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite spada u najkrupnija ostvarenja našeg društvenog razvoja. Usvajanjem Ustava i zakona koji ga prate, u cjelini je konstituisan ovaj naš historijski gledano novi sistem odbrane. Nastao u periodu svenarodnog odbrambenog rata, u oružanom dijelu naše revolucije, on se razvijao zajedno sa samoupravnim socijalističkim sistemom kao jedan od njegovih bitnih činilaca.

Razvijajući sistem opštenarodne odbrane, izgradili smo dvije veoma snažne komponente jedinstvenih oružanih snaga — Jugoslovensku narodnu armiju i teritorijalnu odbranu — i osposobili ih za uspješno vođenje rata bez obzara na snagu agresora, uslove u kojima bi bio vođen i vrijeme njegovog trajanja.

Jugoslovenska narodna armija je udarni dio naših oružanih snaga. Teritorijalna odbrana je njihov najmasovniji dio, a njene jedinice su organizovane, naoružane, obučene i pripremljene za dejstva na čitavoj teritoriji zemlje. Organizacioni oblici jedinica teritorijalne odbrane su

različiti i omogućavaju najveću elastičnost i raznovrsnost dejstva kako na frontu tako i u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini. To je oblik najmasovnijeg angažovanja širokih masa u borbi i otporu. Jer, punktovi organizovanog otpora moraju biti svaka fabrika, svako naselje, svaki djelić teritorije. Jedinice teritorijalne odbrane su pripremljene da vode borbu ne samo zajedno sa Jugoslovenskom narodnom armijom, već i samostalno.

Svi građani naše zemlje, kad pružaju otpor agresoru, bilo sa oružjem u ruci ili na ma koji drugi način, pripadnici su oružanih snaga. I u našem Ustavu izričito je rečeno da niko nema pravo da potpiše kapitulaciju, da prihvati ili prizna okupaciju Jugoslavije. To bi bila izdaja zemlje koja bi bila najodlučnije i bez milosti kažnjena.

Sistem opštenarodne odbrane je integralni dio novih samoupravnih društvenih odnosa. . .

Značajnu ulogu u daljem razvoju sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite imaju i društveno-političke i društvene organizacije. Među njima posebno mjesto zauzimaju organizacije koje okupljaju omladinu. Jer, omladina je najveća snaga odbrane... Isto tako, značajnu ulogu imaju organizacije boraca i rezervnih starješina. U tim organizacijama su okupljeni oprobani revolucionari i mladi stručno osposobljeni kadrovi čija se iskustva i znanja međusobno dopunjavaju .. ? *Deseti kongres SKJ, Dokumenti, Beograd, 1974, 39—47.*

² SKJ je između Devetog i Desetog kongresa SKJ izgubio svojstva monolitnog organizma, budući do 1972. potresan idejnim i političkim sukobima koji su vodili njegovoj dezintegraciji. Sukobi unutar rukovodstva prenosili su se i na članstvo. Sve više su se ispoljavale težnje grupa za osvajanjem vlasti. Radnička klasa počela se deliti po republičkim i nacionalnim merilima. Elementi federalizacije usvojeni na Devetom kongresu SKJ uzimali su sve više maha. SKJ više nije bio politički jedinstven i akciono dinamičan, a članstvo je podlegalo indiferentnosti prema opštim društvenim pojavama, i skretalo u vode lokalizma i nacionalističkih opredeljenja. Opadalo je interesovanje za ideološki rad članstva i kvalitet toga rada. Postojeće stanje je uticalo na opadanje broja članstva SKJ koje se od 1969. do kraja 1973. smanjilo za oko 75.000 članova. Posle analize polarizacije u SKJ, borbi, pojava nacionalizma, federalizacije SKJ, te odstupanja od principa demokratskog centralizma, SKJ je ponovo naglasio značaj SKJ kao vodećeg činioca u društvenom razvoju. Kongres je istakao neophodnost promene socijalne strukture članstva i postizanja „radničke većine“ u organizaciji. Podvučen je značaj demokratskog centralizma, polaženjem od shvatanja da je SKJ jedinstvena organizacija, a ne mehanička koalicija republičkih i pokrajinskih partija. Potenciran je značaj marksističkog obrazovanja kadrova preko političkih škola i naglašen značaj izdavanja marksističke literature.

Deseti kongres SKJ održan je u Beogradu od 27. do 30. maja 1974, posle usvajanja novog Ustava SFRJ. Najvažniji pravci budućeg društvenog razvoja izneti su u Platformi za pripremu stavova i odluka Desetog kongresa SKJ, koja je objavljena juna 1973. Samoupravno socijalističko društvo označeno je u Platformi kao jedan od oblika diktature proletarijata. Kao najopštiji naredni zadatak predviđeno je prelaženje na udruživanje rada i sredstava. Odbačeno je ranije fetišističko shvatanje o tržištu koje automatski rešava sva pitanja, ali se Platforma izjasnila za slobodu tržišta koje bi odražavalo društvene odnose u proizvodnji. Deseti kongres prihvatio je koncepciju samoupravljanja zasnovanu na udruženom radu. SKJ je podržao da se ustavna načela o udruženom radu posebno razrade. Kongres je izabrao Josipa Broza Tita za predsednika SKJ bez ograničenja trajanja mandata.

Odbrambena koncepcija adekvatna samoupravnom sistemu započela je da se izgrađuje 1955, no s tim što je usvojena 1958. godine. Doktrina opštenarodne odbrane polazila je od toga da je Jugoslovenska narodna armija samo deo naoružanog naroda. Pod eventualnim neprijateljem podrazumevala se svaka država ili grupa država koja bi oružanom silom ugrozila suverenitet i teritorijalni integritet Jugoslavije. Odbrana je polazila od sopstvenih snaga, ali nije gubila

Član 1.

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je savezna država kao državna zajednica dobrovoljno ujedinjenih naroda i njihovih socijalističkih republika, kao i socijalističkih autonomnih pokrajina Vojvodine i Kosova koje su u sastavu Socijalističke Republike Srbije, zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi, i socijalistička samoupravna demokratska zajednica radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti.

Član 2.

Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju sačinjavaju: Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, Socijalistička Republika Makedonija, Socijalistička Republika Slovenija, Socijalistička Republika Srbija, kao i Socijalistička Autonomna Pokrajina Vojvodina i Socijalistička Autonomna Pokrajina Kosovo koje su u sastavu Socijalističke Republike Srbije, Socijalistička Republika Hrvatska i Socijalistička Republika Crna Gora.

Član 3.

Socijalistička republika je država zasnovana na suverenosti naroda i na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi, i socijalistička samoupravna demokratska zajednica radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti.

Član 4.

Socijalistička autonomna pokrajina je autonomna socijalistička samoupravna demokratska društveno-politička zajednica zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi, u kojoj radni ljudi i građani, narodi i narodnosti ostvaruju svoja suverena prava, a kad je to u zajedničkom interesu radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti Republike kao celine Ustavom Socijalističke Republike Srbije utvrđeno — i u Republici...

Član 10.

Socijalističko društveno-ekonomsko uređenje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije zasniva se na slobodnom udruženom radu sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini i na samoupravljanju radnika u proizvodnji i raspodeli društvenog proizvoda u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada i u društvenoj reprodukciji u celini. ..

Član 17.

I O celokupnom dohotku, kao rezultatu zajedničkog rada radnika u osnovnoj organizaciji udruženog rada i ukupnog društvenog rada, ostvarenom u različitim oblicima udruživanja rada i sredstava na osnovu deJovanja zakonitosti tržišta i na samoupravnoj osnovi društveno utvrđenih uslova sticanja dohotka, radnici odlučuju u osnovnim organizacijama iz vida međunarodne uslove. Prema Ustavu iz 1963. odbrana zemlje nije tretirana samo kao dužnost i čast već i kao neotuđivo pravo radnih ljudi. Poslovi narodne odbrane nisu bili samo u nadležnosti Federacije već i ostalih organa vlasti, radnih kolektiva i političkih organizacija.

ma udruženog rada u skladu sa svojim ustavnim pravima i odgovornos tima prema drugim radnicima u udruženom radu i prema društveno zajednici u celini.

Dohodak koji zajednički ostvare udruživanjem rada i sredstava osnovne organizacije udruženog rada raspodeljuju u celini među soborrr prema svom doprinosu ostvarivanju tog dohotka, a na osnovu meriU koja utvrde samoupravnim sporazumom.

Ostvareni dohodak u osnovnoj organizaciji udruženog rada pred stavlja materijalnu osnovu prava radnika da odlučuju o uslovima svog rada i raspodeli dohotka i da stiču lični dohodak. ..

Clan 110.

Samoupravnim sporazumom o osnivanju samoupravne interesne zajednice i njenim statutom uređuju se poslovi od zajedničkog interesa za članove zajednice, način odlučivanja o tim poslovima, delokrug, ovlašćenja i odgovornosti skupštine i drugih organa interesne zajednice i druga pitanja od zajedničkog interesa za radne ljude i samoupravne organizacije i zajednice organizovane u interesnu zajednicu.

Statut samoupravne interesne zajednice donosi se u skladu sa samoupravnim sporazumom o njenom osnivanju.

Zakonom se može utvrditi da samoupravni sporazum o osnivanju, odnosno statut, samoupravne interesne zajednice koja obavlja delatnost od posebnog društvenog interesa potvrđuje organ društveno-političke zajednice...

Clan 114.

... U mesnoj zajednici radni ljudi i građani odlučuju o ostvarivanju svojih zajedničkih interesa i o solidarnom zadovoljavanju zajedničkih potreba u oblastima uređivanja naselja, stanovanja, komunalnih delatnosti, dečije i socijalne zaštite, obrazovanja, kulture, fizičke kulture, zaštite potrošača, zaštite i unapređivanja čovekove sredine, narodne odbrane, društvene samozaštite, kao i drugim oblastima života i rada.

Radi ostvarivanja svojih zajedničkih interesa i potreba, radni ljudi i građani, organizovani u mesnoj zajednici, samoupravnim sporazumevanjem i na drugi način povezuju se sa organizacijama udruženog rada, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, na području i van područja mesne zajednice, koje imaju interes, odnosno dužnost, da učestvuju u zadovoljavanju tih interesa i potreba.

Radni ljudi i građani u mesnoj zajednici učestvuju u vršenju društvenih poslova i u odlučivanju o pitanjima od zajedničkog interesa u opštini i širim društveno-političkim zajednicama...

Clan 116.

Opština je samoupravna i osnovna društveno-politička zajednica, zasnovana na vlasti i samoupravljanju radničke klase i svih radnih ljudi.

U opštini radni ljudi i građani stvaraju i obezbeđuju uslove za svoj život i rad, usmeravaju društveni razvoj, ostvaruju i usklađuju svoje interese, zadovoljavaju zajedničke potrebe i ostvaruju vlast i upravljaju drugim društvenim poslovima.

Funkcije vlasti i upravljanja drugim društvenim poslovima, osim onih koje se prema ustavu ostvaruju u širim društveno-političkim zajednicama, ostvaruju se u opštini.

U ostvarivanju svojih zajedničkih interesa i prava i dužnosti u opštini, radni ljudi i građani odlučuju organizovani u osnovne organizacije udruženog rada, mesne zajednice, samoupravne interesne zajednice, druge osnovne samoupravne organizacije i zajednice, druge oblike samoupravnog udruživanja i društveno-političke organizacije, samoupravnim sporazumevanjem i društvenim dogovaranjem i putem delegacija i delegata u opštinskoj skupštini i drugim organima samoupravljanja. . .

Član 120.

Samoupravnim sporazumom i društvenim dogovorom radnici i drugi radni ljudi samoupravno uređuju međusobne odnose, usklađuju interese i uređuju odnose od šireg društvenog značaja. . .

Član 133.

Radni ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama i društveno-političkim organizacijama obrazuju svoje delegacije radi neposrednog ostvarivanja svojih prava, dužnosti i odgovornosti i organizovanog učešća u vršenju funkcija skupština društveno-političkih zajednica.

U osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama delegacije obrazuju:

1) radni ljudi u osnovnim organizacijama udruženog rada i radnim zajednicama koje vrše poslove od zajedničkog interesa za više osnovnih organizacija udruženog rada;

2) radni ljudi koji rade u poljoprivrednoj, zanatskoj i sličnim delatnostima sredstvima rada na koja postoji pravo svojine, zajedno sa radnicima sa kojima udružuju svoj rad i sredstva rada, organizovani u zajednice i druge zakonom određene oblike udruživanja;

3) radni ljudi u radnim zajednicama državnih organa, društveno-političkih organizacija i udruženja i u drugim radnim zajednicama koje nisu organizovane kao organizacije udruženog rada, kao i aktivna vojna lica i građanska lica na službi u oružanim snagama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, na način utvrđen ustavom i zakonom;

4) radni ljudi i građani u mesnim zajednicama.

U obrazovanju delegacija u organizacijama udruženog rada u oblasti obrazovanja studenti i đaci učestvuju pod uslovom i na način koji su utvrđeni zakonom.

Delegaciju obrazuju i radni ljudi koji trajno rade u delu osnovne organizacije udruženog rada koji nije na teritoriji opštine na kojoj je sedište te organizacije.

U osnovnoj organizaciji udruženog rada, odnosno radnoj zajednici sa malim brojem radnih ljudi, svi radni ljudi vrše funkciju delegacije.

U društveno-političkim organizacijama funkciju delegacija vrše njihova izabrana tela određena njihovim statutima, odnosno drugim odlukama. . .

Član 141.

U zauzimanju stavova o pitanjima o kojima se odlučuje u skupštini, delegati postupaju u skladu sa smernicama svojih samoupravnih organizacija i zajednica i osnovnim stavovima delegacija, odnosno društveno-političkih organizacija, koje su ih delegirale, kao i u skladu sa zajedničkim i opštim društvenim interesima i potrebama, a samostalno su u opredeljivanju i glasanju.

Delegat je dužan da o radu skupštine i o svom radu obaveštava delegacije i osnovne samoupravne organizacije i zajednice, odnosno društveno-političke organizacije, koje su ga delegirale, i odgovoran im je za svoj rad. . .

Clan 144.

U skupštini se obrazuju veće udruženog rada, kao veće delegata radnih ljudi u organizacijama udruženog rada, veće mesnih zajednica, kao veće delegata radnih ljudi i građana u mesnim zajednicama, odnosno veće opština, kao veće delegata radnih ljudi i građana u opštinama, i društveno-političko veće, kao veće delegata radnih ljudi i građana organizovanih u društveno-političke organizacije. . .

Clan 170.

Građaninu je zajemčena sloboda izražavanja pripadnosti narodu, odnosno narodnosti, sloboda izražavanja nacionalne kulture i sloboda upotrebe svog jezika i pisma.

Građanin nije dužan da se izjašnjava kome narodu, odnosno kojoj narodnosti pripada, ni da se opredeljuje za — pripadnost jednom od naroda, odnosno jednoj od narodnosti.

Protivustavno i kažnjivo je svako propagiranje ili sprovođenje nacionalne neravnopravnosti, kao i svako raspirivanje nacionalne, rasne ili verske mržnje i netrpeljivosti. . .

Clan 251.

Radni ljudi i narodi i narodnosti Jugoslavije ostvaruju svoje ekonomske interese na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu.

Na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu radni ljudi i organizacije udruženog rada su ravnopravni u obavljanju delatnosti i sticanju dohotka, na osnovu delovanja zakonitosti tržišta i društvenog usmeravanja privrednog i društvenog razvoja i usklađivanja odnosa na tržištu.

Društveno-političke zajednice su odgovorne za obezbeđivanje jedinstva jugoslovenskog tržišta.

Polazeći od otvorenosti jugoslovenskog tržišta, a radi ostvarivanja zajedničkih interesa na osnovama ravnopravnih ekonomskih odnosa, organizacije udruženog rada i društveno-političke zajednice uspostavljaju i razvijaju ekonomsku saradnju sa inostranstvom u skladu sa utvrđenom politikom i propisima.

Protivustavan je svaki akt i svaka radnja kojima se narušava jedinstvo jugoslovenskog tržišta. . .

Clan 258.

Obrazuje se poseban fond federacije za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina.

Saveznim zakonom utvrđuju se privredno nedovoljno razvijene republike i autonomne pokrajine, stalni izvori sredstava fonda, posebni uslovi kreditiranja iz tih sredstava i način poslovanja fonda.

Za potrebe fonda federacije za kreditiranje bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina organi federacije mogu raspisivati obavezne zajmove.

Republici i autonomnoj pokrajini koja ne može svojim sredstvima finansirati društvene i druge službe u republici, odnosno autonomnoj pokrajini, federacija obezbeđuje potrebna sredstva pod uslovom koje određuje savezni zakon.

Clan 286.

Veće republika i pokrajina obezbeđuje usaglašavanje stavova skupština republika i skupština autonomnih pokrajina u oblastima u kojima donosi savezne zakone i druge opšte akte na osnovu saglasnosti tih skupština.

Veće republika i pokrajina na osnovu saglasnosti skupština republika i skupština autonomnih pokrajina:

1) donosi društveni plan Jugoslavije;

2) utvrđuje politiku i donosi savezne zakone kojima se utvrđuju odnosi u oblastima: monetarnog sistema i emisije novca, deviznog sistema, spoljnotrgovinskog prometa, kreditnih i drugih ekonomskih odnosa s inostranstvom; obrazovanja novčanih i deviznih rezervi i raspolaganja njima, kad je to od interesa za celu zemlju; carinske i vancarinske zaštite; društvene kontrole cena proizvoda i usluga; kreditiranja bržeg razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i autonomnih pokrajina; utvrđivanja prihoda društveno-političkih zajednica koji se ostvaruju oporezivanjem proizvoda i usluga u prometu; sistema i izvora sredstava za finansiranje federacije; utvrđivanja mera ograničenja tržišta i slobodnog prometa roba i usluga i mera koje su osnova za kompenzaciju i načina i oblika kompenzacije; udruživanja organizacija udruženog rada koje obavljaju privrednu delatnost i njihovih udruženja u privrednu komoru za celu teritoriju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i obaveznog udruživanja organizacija udruženog rada u zajednice; daje autentično tumačenje saveznih zakona koje donosi;

3) utvrđuje ukupan obim rashoda budžeta federacije za svaku godinu;

4) odlučuje o osnivanju fondova i preuzimanju obaveza federacije; osim kad su prema odredbama ovog ustava savezni organi ovlašćeni da samostalno osnivaju fondove i preuzimaju obaveze za federaciju;

5) ratifikuje međunarodne ugovore koji zahtevaju donošenje novih ili menjanje važećih zakona koje ono donosi;

6) donosi poslovnik o svom radu.

Veće republika i pokrajina samostalno:

1) donosi, kad je to predviđeno ovim ustavom, zakone o privremenim merama;

2) utvrđuje, na predlog Predsedništva SFRJ, izvore i obim sredstava i odlučuje o preuzimanju kreditnih i drugih obaveza za potrebe narodne odbrane i državne bezbednosti koje nastanu usled vanrednih okolnosti;

3) pretresa, u okviru svog delokruga, izveštaje Saveznog izvršnog veća i saveznih organa uprave, vrši političku kontrolu nad radom ovih organa i svojim smernicama usmerava njihov rad;

4) utvrđuje politiku izvršavanja saveznih zakona, drugih propisa i opštih akata koje donosi, kao i obaveze saveznih organa u vezi sa izvršavanjem tih propisa i akata;

5) vrši verifikaciju mandata i odlučuje o mandatno-imunitetskim pitanjima delegata u Veću...

Clan 333.

Polazeći od istorijske uloge Josipa Broza Tita u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji, stvaranju i razvijanju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, razvoju jugoslovenskog socija-

lističkog samoupravnog društva, ostvarivanju bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije, učvršćenju nezavisnosti zemlje i njenog položaja u međunarodnim odnosima i u borbi za mir u svetu, a u skladu sa izraženom voljom radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti Jugoslavije, —

Skupština SFRJ može, na predlog skupština republika i skupština autonomnih pokrajina, izabrati Josipa Broza Tita za Predsednika Republike bez ograničenja trajanja mandata...

Član 347.

Savezno izvršno veće:

1) prati stanje i ostvarivanje politike Skupštine SFRJ i predlaže Skupštini utvrđivanje unutrašnje i spoljne politike;

2) predlaže savezne zakone, druge propise i opšte akte i ima pravo da daje mišljenje o predlozima zakona, drugih propisa i opštih akata koje Skupštini SFRJ podnose drugi ovlašćeni predlagači;

3) utvrđuje predlog društvenog plana Jugoslavije;

4) podnosi predlog za utvrđivanje ukupnog obima rashoda budžeta federacije, utvrđuje predlog budžeta federacije i završnog računa federacije i stara se o izvršenju budžeta federacije i završnog računa federacije;

5) donosi uredbe, odluke i druge propise za izvršavanje saveznih zakona i drugih propisa i opštih akata Skupštine SFRJ;

6) stara se o sprovođenju politike i izvršavanju zakona, drugih propisa i opštih akata Skupštine SFRJ;

7) stara se, u okviru prava i dužnosti utvrđenih ovim ustavom i saveznim zakonom, o izvršavanju politike odbrane zemlje i o sprovođenju priprema za odbranu;

8) ratifikuje međunarodne ugovore čije ratifikovanje ne spada u nadležnost Skupštine SFRJ;

9) usklađuje i usmerava rad saveznih organa uprave radi obezbeđenja sprovođenja politike i izvršavanja zakona, drugih propisa i opštih akata Skupštine SFRJ; vrši nadzor nad radom saveznih organa uprave i ukida propise saveznih organa uprave koji su u suprotnosti sa saveznim zakonom, drugim propisom ili opštim aktom Skupštine SFRJ ili propisom koji je ono donelo radi sprovođenja saveznog zakona, drugog propisa ili opšteg akta, a može, pod uslovima utvrđenim saveznim zakonom, poništiti propise tih organa;

10) utvrđuje opšta načela unutrašnje organizacije saveznih organa uprave; otvara diplomatska i konzularna predstavništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u inostranstvu; osniva stručne i druge službe za svoje potrebe i zajedničke službe za potrebe saveznih organa uprave; postavlja i razrešava funkcionere za koje je to saveznim zakonom određeno;

11) donosi poslovnik o svom radu;

12) vrši i druge poslove utvrđene ovim ustavom...³

Ustav SFRJ, Beograd, 1974.

® Posebna komisija svih veća Savezne skupštine pristupila je oktobra 1970, pod predsedništvom Edvarda Kardelja, ustavnoj reformi Federacije. Prva konferencija SKJ, održana krajem oktobra 1970, dala je saglasnost za donošenje novog ustava. Juna 1971. usvojeni su novi amandmani na Ustav SFRJ. Rešenja usvojena amandmanima uneta su i u Ustav donet februara 1974. Donošenjem Ustava

Član 5.

Povezivanje celokupnog društvenog rada sredstvima u društvenoj svojini u sistem samoupravnog udruženog rada, radnici ostvaruju:

— udruživanjem rada u osnovnim organizacijama udruženog rada i udruživanjem rada i sredstava društvene reprodukcije u radnim organizacijama, složenim organizacijama udruženog rada, poslovnim zajednicama i drugim oblicima udruživanja i poslovne saradnje, zasnovanim na zajedničkim interesima radnika;

— udruživanjem rada i sredstava i saradnjom organizacija udruženog rada koje se bave proizvodnjom i drugim delatnostima sa organizacijama udruženog rada koje se bave poslovima prometa robe i usluga;

— udruživanjem novčanih sredstava društvene reprodukcije i zajedničkim korišćenjem tih sredstava, radi zadovoljavanja zajedničkih interesa u proizvodnji i reprodukciji, proširivanja materijalne osnove rada ili ostvarivanja drugih zajedničkih interesa u sticanju dohotka;

— slobodnom razmenom rada koju ostvaruju neposredno u organizacijama udruženog rada, ili u okviru, odnosno preko samoupravnih interesnih zajednica i u mesnim zajednicama, kao i povezivanjem, na toj osnovi, delatnosti materijalne proizvodnje i društvenih delatnosti;

— društvenim planiranjem, samoupravnim sporazumevanjem i društvenim dogovaranjem;

— razvijanjem samoupravnih odnosa u radu i sticanju i raspodeli dohotka i upravljanjem i privređivanjem tekućim i minulim radom;

— odlučivanjem u organizacijama udruženog rada, drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama i društveno-političkim zajednicama o pitanjima koja se odnose na uslove njihovog rada i života i njihove druge lične, zajedničke i društvene potrebe i interese, na upravljanje društvom u celini i na vršenje državne vlasti.

U sistem samoupravnog udruženog rada povezuju se i zemljoradnici i radni ljudi koji samostalno obavljaju delatnost ličnim radom sredstvima rada u svojini građana, udruživanjem svog rada i sredstava rada u zadruge ili druge oblike udruživanja i saradnjom, neposredno ili preko zadruga, sa organizacijama udruženog rada na osnovu zajedničkih interesa i na načelima dobrovoljnosti i ravnopravnosti. . .

Član 13.

Svaki radnik koji radi u udruženom radu sredstvima u društvenoj svojini stiče pravo rada društvenim sredstvima kao svoje neotuđivo

[SFRJ, republičkih i pokrajinskih ustava izgrađen je novi ustavni sistem SFRJ. Pokrajine su 1974. prvi put dobile ustave. Članom 4. Ustava SFRJ predviđa se da u Socijalističkoj autonomnoj pokrajini radni ljudi i građani, narodi i narodnosti ostvaruju svoja suverena prava, iz čega politički pisci uočavaju da pokrajina nije samo autonomna već i suverena zajednica. U politikološkim analizama ističe se da je ovakvim rešenjem Ustava — po kome su pokrajine sastavni deo Srbije i konstitutivni deo federacije — suverenitet SR Srbije razbijen i ona ne može suvereno odlučivati o najvažnijim pitanjima unutrašnjih odnosa i organizacije u Republici. čim pokrajine ispunjavaju suverena prava, raspoložuci zakonodavnim, izvršnim i sudskim ovlašćenjima i organima, one su objektivno države, iako se to u Ustavu eksplicitno ne kaže. — (Vid. J. Mirić, *Sistem i kriza*, Zagreb, 1984,

pravo da radi tim sredstvima radi zadovoljavanja svojih ličnih i društvenih potreba i da, kao slobodan i ravnopravan s drugim radnicima u udruženom radu, upravlja svojim radom i uslovima i rezultatima svog rada.

Osnovna organizacija udruženog rada je osnovni oblik udruženog rada u kome radnici neposredno i ravnopravno obavljajući privrednu ili drugu društvenu delatnost i radeći sredstvima u društvenoj svojini, ostvaruju svoja društveno-ekonomska i druga samoupravna prava i odlučuju o drugim pitanjima svog društveno-ekonomskog položaja.

Ostvarujući pravo rada društvenim sredstvima radnici u osnovnoj organizaciji udruženog rada, zajedno i ravnopravno:

- svojim radom učestvuju u procesu rada i proizvodnje i izvršavaju svoje radne obaveze;

- upravljaju radom i poslovanjem organizacije udruženog rada;

- upravljaju poslovima i sredstvima u celokupnosti odnosa društvene reprodukcije;

- odlučuju o udruživanju svog rada i sredstava u radnu organizaciju i u druge oblike udruživanja i povezivanja rada i sredstava;

- odlučuju o celokupnom dohotku koji stiču zajedničkim radom u osnovnoj organizaciji udruženog rada i u različitim oblicima udruživanja rada i sredstava, u skladu sa doprinosom ostvarivanju dohotka i obavezama i odgovornostima prema drugim radnicima u udruženom radu i društvenoj zajednici u celini;

- raspoređuju čist dohodak za ličnu, zajedničku i opštu potrošnju, za proširenje materijalne osnove rada i za rezerve, u skladu sa osnovima i merilima dogovorenim na samoupravnoj osnovi;

- odlučuju o raspodeli sredstava za svoju ličnu i zajedničku potrošnju, u skladu sa osnovima i merilima za utvrđivanje doprinosa koji svojim tekućim i minulim radom daju ostvarivanju dohotka, a koje na samoupravnoj osnovi utvrđuju sa radnicima drugih organizacija udruženog rada;

- stiču lični dohodak prema rezultatima svog rada i ličnom doprinosu koji su svojim tekućim i minulim radom dali povećanju dohotka osnovne organizacije udruženog rada;

- uređuju međusobne odnose u radu.

Ostvarujući pravo rada društvenim sredstvima radnici u udruženom radu imaju pravo, obavezu i odgovornost da se, u svom zajedničkom i opštem društvenom interesu, društveno i ekonomski celishodno koriste društvenim sredstvima i da ta sredstva stalno obnavljaju, uvećavaju i unapređuju. . .

Clan 16.

Radi ostvarivanja svojih zajedničkih interesa u radu i sticanju dohotka u pojedinim međusobno zavisnim delovima udruženog rada i u celokupnosti odnosa društvene reprodukcije, radnici svoj rad i sredstva društvene reprodukcije u osnovnim organizacijama slobodno udružuju u radne organizacije i druge oblike udruživanja rada i sredstava.

Radna organizacija je samostalna samoupravna organizacija radnika povezanih zajedničkim interesima u radu i organizovanih u osnovne organizacije u njenom sastavu ili neposredno povezanih jedinstvenim procesom rada, u kojoj radnici zajednički planiraju razvoj i, u skladu s

tim, udružuju rad i sredstva, utvrđuju međusobne odnose u zajedničkom poslovanju, sticanju dohotka i ostvarivanju drugih zajedničkih utvrđenih ciljeva i zadataka u radu, proizvodnji i prometu, utvrđuju zajedničke osnove i merila za raspoređivanje dohotka i raspodelu sredstava za lične dohotke, odlučuju o drugim zajedničkim interesima, organizuju zajedničke službe i, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, obezbeđuju svoju ekonomsku stabilnost i socijalnu sigurnost.

Složena organizacija udruženog rada je samostalna samoupravna organizacija radnika u kojoj su udružene radne organizacije. Radne organizacije mogu se udruživati u razne oblike složenih organizacija udruženog rada zavisno od međusobne povezanosti u radu, proizvodnji i prometu i trajnosti poslovnih odnosa u procesu reprodukcije, u kojima radnici zajednički planiraju razvoj, utvrđuju međusobne odnose u zajedničkom poslovanju i u sticanju i raspodeli dohotka, unapređuju uslove rada i razvoja samoupravljanja u osnovnim organizacijama i radnim organizacijama, organizuju obavljanje kreditnih i bankarskih poslova, razvijaju naučnoistraživački rad, obrazovanje kadrova, zdravstvenu zaštitu i druge zajedničke delatnosti i obavljaju druge poslove od zajedničkog interesa.

Organizacije udruženog rada mogu se udruživati u poslovne zajednice radi ostvarivanja određenih zajedničkih interesa u radu i poslovanju. ..

Radnici u organizacijama udruženog rada i drugim oblicima udruživanja rada i sredstava mogu se povezivati u šire oblike saradnje, u kojima samoupravnim sporazumima utvrđuju međusobne odnose u pogledu poslovanja, usklađivanja proizvodnje i vršenja drugih delatnosti prema potrebama tržišta i samoupravno dogovorenoj društvenoj podeli rada, savlađivanja stihijnog delovanja tržišta, uključivanja u međunarodnu podelu rada i utvrđivanja drugih uslova rada i poslovanja; uspostavljaju i uređuju odnose između organizacija udruženog rada koje se bave proizvodnjom i organizacija udruženog rada koje se bave društvenim delatnostima od interesa za proizvodnju; mogu organizovati kreditno i bankarsko poslovanje, i ostvarivati druge zajedničke interese. Na toj osnovi radnici u organizacijama udruženog rada i drugim oblicima udruživanja rada i sredstava zajednički utvrđuju osnove planova.

Radi obezbeđenja uslova za usklađeno i zajedničko delovanje u stvaranju nove vrednosti u materijalnoj proizvodnji, povećanju proizvodnosti društvenog rada i razvoju društva u celini, odnosno radi organizovanog zadovoljavanja određenih ličnih i zajedničkih potreba i interesa u oblasti društvenih delatnosti i određenih delatnosti materijalne proizvodnje, radnici u organizacijama udruženog rada i drugi radni ljudi, neposredno ili preko svojih samoupravnih organizacija ili zajednica, udružuju se slobodno, odnosno na osnovu zakona u samoupravne interresne zajednice sa radnicima u organizacijama udruženog rada koji obavljaju te delatnosti.

Radnici i drugi radni ljudi udružuju se i u samoupravne interesne zajednice u kojima obezbeđuju svoju socijalnu sigurnost i u kojima udružuju sredstva radi ostvarivanja ciljeva tih zajednica...

Clan 18.

Celokupna nova vrednost koju radnici u udruženom radu stvore svojim ukupnim radom društvena je svojina, a ostvaruju se u uslovima

socijalističkih samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u novčanom obliku u celini kao dohodak osnovnih organizacija, na osnovu delovanja zakonitosti tržišta i na samoupravnoj osnovi društveno utvrđenih uslova sticanja dohotka.

Na osnovu prava rada društvenim sredstvima, a ostvarujući društvenu funkciju u društvenoj reprodukciji, radnici stiču dohodak osnovne organizacije zavisno od ostvarene proizvodnosti svog i ukupnog društvenog rada, rezultata upravljanja i privređivanja sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini i od uspeha u prilagođavanju proizvodne ili druge delatnosti potrebama tržišta ili samoupravno dogovorenim uslovima rada, kao i zavisno od prirodnih uslova.

Radnici u osnovnoj organizaciji u odnosima međusobne povezanosti i zavisnosti i u odnosima samoupravnog udruživanja sa radnicima u drugim organizacijama udruženog rada na načelima solidarnosti i uzajamne odgovornosti, raspolažu dohotkom osnovne organizacije u skladu sa njihovim ustavom i ovim zakonom utvrđenim pravima, obavezama i odgovornostima i bez njihove saglasnosti niko se ne može koristiti niti može raspolagati dohotkom koji oni ostvare ako za to nije ovlašćen zakonom, odnosno odlukom skupštine društveno-političke zajednice u okviru njenih ustavom utvrđenih prava i dužnosti.

Dohodak osnovne organizacije je izraz i materijalna osnova ostvarivanja socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa i pojedinačnih, zajedničkih i opštih društvenih interesa, na kojoj se zasnivaju samoupravna prava i društvena odgovornost radnika da obezbeđuju jedinstvo upravljanja svojim radom i uslovima, sredstvima i rezultatima rada u celokupnosti odnosa društvene reprodukcije, da obezbeđuju svoju vlast i kontrolu nad novčanim i drugim materijalnim tokovima društvene reprodukcije i razvoj socijalističkih samoupravnih proizvodnih odnosa i da obezbeđuju ostvarivanje svojih društvenih, radnih, socijalnih, obrazovnih, kulturnih i drugih životnih i stvaralačkih interesa.

Raspoređivanjem celokupnog dohotka u osnovnoj organizaciji radnici obezbeđuju materijalne i druge uslove rada i razvoja svih delova udruženog rada i uslove vršenja društvenih funkcija, koji doprinose stalnom povećanju proizvodnosti njihovog i ukupnog društvenog rada i povećavanju dohotka, odnosno koji doprinose razvoju društva.

U ostvarenom dohotku osnovnih organizacija u oblasti materijalne proizvodnje izražavaju se i rezultati rada radnika u oblasti obrazovanja, nauke, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i drugih društvenih delatnosti i na osnovu tih rezultata rada radnici u tim delatnostima, iz ukupno ostvarenog dohotka, slobodnom razmenom rada, prema doprinosu koji svojim radom daju stvaranju nove vrednosti u materijalnoj proizvodnji, povećanju proizvodnosti ukupnog društvenog rada i razvoja društva u celini, kao i u skladu sa samoupravno dogovorenim potrebama razvoja tih delatnosti, stiču dohodak i na toj osnovi ostvaruju jednak društveno-ekonomski položaj kao i radnici u organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje.

Slobodnom razmenom rada radnici u oblasti obrazovanja, nauke, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i drugih društvenih delatnosti stiču dohodak i iz ličnih dohodaka radnika, odnosno iz dohotka ili drugih pri-

hoda radnih ljudi na osnovu rada kojim zadovoljavaju njihove lične i zajedničke potrebe i interese u tim delatnostima . . .⁴

Zakon o udruženom radu, Beograd, 1976.

IZ ZAKONA O OSNOVAMA SISTEMA DRUŠTVENOG PLANIRANJA I O DRUŠTVENOM PLANU JUGOSLAVIJE, 1976.

Član 3.

Osnovu sistema društvenog planiranja čine:

— pravo i dužnost radnika i svih radnih ljudi da u osnovnoj organizaciji udruženog rada u kojoj rade i stiču dohodak, odlučuju o dohotku osnovne organizacije udruženog rada i njegovom udruživanju, da zajedno i ravnopravno s drugim radnim ljudima organizuju i unapređuju društvenu proizvodnju, da odlučuju o celini procesa reprodukcije i o celokupnom dohotku, da vrše kontrolu nad raspolaganjem dohotkom na svim stepenima i u svim oblicima udruživanja rada i sredstava i da u osnovnoj organizaciji udruženog rada i svim drugim oblicima udruživanja rada i sredstava upravljaju poslovima i sredstvima u celokupnosti odnosa društvene reprodukcije;

— pravo radnika i svih radnih ljudi da u samoupravnim interesnim zajednicama, mesnim zajednicama, opštinama i zajednicama opština, samostalno odlučuju o svojim i društvenim interesima koje, u okviru svojih ustavom utvrđenih prava i dužnosti, ostvaruju u tim zajednicama;

— pravo radnika i svih radnih ljudi da u republici, odnosno autonomnoj pokrajini samostalno odlučuju o uslovima i rezultatima rada, da utvrđuju politiku ekonomskog i društvenog razvoja republike, odnosno autonomne pokrajine, da zajednički i ravnopravno s radnim ljudima u drugim republikama i autonomnim pokrajinama, na načelima međusobnog sporazumevanja i dogovaranja, utvrđuju zajedničku politiku ekonomskog i društvenog razvoja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji i da na taj način obezbeđuju ekonomsku, socijalnu i kulturnu slobodu i ravnopravnost naroda i narodnosti Jugoslavije;

— uzajamna odgovornost i obaveza radnika i svih radnih ljudi, samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica da usklađuju svoje planove samoupravnim sporazumevanjem i dogovaranjem radi sprečavanja privrednih i drugih poremećaja u materijalnom i socijalnom razvoju društva, radi obezbeđivanja ravnopravnosti radnika i svih radnih ljudi i samoupravnih organizacija i zajednica u međusobnim socijalističkim samoupravnim društveno-ekonomskim odnosima i posebno u sticanju dohotka, radi ostvarivanja načela raspodele prema radu, povećanju produktivnosti svog i ukupnog društvenog rada i svog

⁴ Ustavna načela o udruženom radu razrađena su — za šta se složio Deseti kongres — u Zakonu o udruženom radu, usvojenom novembra 1976. Njime su instituti i odnosi udruženog rada normativno konkretizovani. Ovim i drugim „sistemskim zakonima“ SKJ je stvarao institucionalne pretpostavke za uspostavljanje osnovnog produkcionog odnosa na kome se temelji sistem socijalističkog samoupravljanja. Zadatak socijalističkih snaga se sastojao u oživotvorenju organizacija udruženog rada kao osnovnih ćelija udruženog rada i osnovnih činilaca samoupravne integracije društva.

i ukupnog društvenog dohotka, kao i radi ostvarivanja zajednički utvrđene ekonomske politike;

— pravo i dužnost skupština društveno-političkih zajednica i drugih državnih organa da, u okviru svojih ustavom utvrđenih nadležnosti, donose propise i mere kojima se obezbeđuju ostvarivanje prava i dužnosti planiranja, stručno pripremanje planova, njihovo usklađivanje i ostvarivanje.

Član 4.

Planovi samoupravnih organizacija i zajednica i planovi društveno-političkih zajednica sadrže zajedničke interese i ciljeve koji se odnose naročito na:

— razvoj proizvodnih snaga društva, povećanje produktivnosti rada, socijalne i materijalne sigurnosti radnika i svih radnih ljudi i kulturni napredak;

— reprodukciju i razvoj socijalističkih samoupravnih proizvodnih odnosa i odnosa između naroda i narodnosti, u skladu sa ustavom, odnosno ekonomsku, socijalnu i kulturnu slobodu i ravnopravnost naroda i narodnosti;

— racionalno i ravnopravno uključivanje u međunarodnu podjelu rada;

— stvaranje materijalnih i drugih uslova za ostvarivanje i razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite;

— racionalno korišćenje prostora i zaštitu i unapređivanje životne sredine...⁵

Službeni list SFRJ, br. 6, 1976.

AKTUELNA PITANJA DOGOVARANJA SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA I SOCIJALISTIČKIH AUTONOMNIH POKRAJINA U OSTVARIVANJU ZAJEDNIČKIH INTERESA U FEDERACIJI

Januara 1982.

IV — OSNOVNI PRAVCI FREVAZILAŽENJA SLABOSTI I TEŠKOĆA U OSTVARIVANJU ZAJEDNIČKIH INTERESA U FEDERACIJI

(1) Dosledno ostvarivanje ustavom utvrđene uloge i odnosa organa u skupštinskom sistemu...

(2) Jačanje uloge udruženog rada u društveno-političkom sistemu ...

(3) Odgovornost republika i pokrajina za sopstveni razvoj i za razvoj federacije i utvrđivanje interesa republika i pokrajina i zajedničkih interesa u federaciji...

(4) Dalje izgrađivanje i razvijanje instituta dogovaranja...

⁵ Planiranje u Jugoslaviji je polazilo od uskih interesa pojedinih republika i pokrajina, krajnje neusklađenih, otuda su i ciljevi plana za 1976—1980. počivali na nerealnim osnovama. Okrenuto unutrašnjim problemima planiranje nije obračalo pažnju na tendencije u svetskim ekonomskim odnosima vezanim za stanje energetske i drugih izvora, te samim tim nije moglo ni uticati na buduću razvojnu politiku Jugoslavije. Autarhičnost, atomizirani interesi, te nedostatak predviđanja suočili su zemlju iznenada sa energetsom krizom bez unutrašnjeg protivodgovora.

(5) Uloga Veća republika i pokrajina i republičkih i pokrajinskih skupština u sprovođenju utvrđene politike i akata, donetih na osnovu saglasnosti. . .

(6) Dosledno sprovođenje Ustavom utvrđene uloge Saveznog izvršnog veća u procesu usaglašavanja i donošenja akata u Veću republika i pokrajina na osnovu saglasnosti. . .

(7) Usmeravanje međurepubličkih komiteta na njihovu ustavnu funkciju. . .

(8) Uloga Predsedništva SFRJ u usklađivanju zajedničkih interesa republika i pokrajina. . . ®

Služba za informativno-dokumentarističke poslove Skupštine SFRJ, br. VIII — 1221.

⁶ Samoupravno dogovaranje je u praksi pokazalo do kog stepena ide apso-lutizacija parcijalnih interesa. Umesto sporazumevanja faktora udruženog rada dogovori su najčešće bili izraz prethodnih kompromisa odgovarajućih državnih i političkih struktura. Zakon o udruženom radu je atomizirao privredu i društvene delatnosti na hiljade organizacija udruženog rada koje su samo institucionalno za-zivele, dok se na snazi održavao stari privredni sistem. Dogovori između hiljada ovakvih subjekata često su bili „papirnatog“ karaktera i bez efikasnog poslovnog ili nekog drugog rezultata. Pravni i politički analitičari navode da se prilikom do-govaranja svaki subjekt opredeljavao prema svojoj republici, opštini, nacionalnom interesu, nastojeći da rešenje bude isključivo povoljno sa stanovišta „njegove“ nacije. U suštini ovakvih prilaza ležao je etatički odnos prema nacionalnom viš-ku rada.